

14. WARTOŚĆ PATRIOTYZMU

I. PROSPEKT WARTOŚCI

Patriotyzm to przywiązanie do ojczyzny i solidaryzowanie się z narodem. Naród zamieszkuje pewne terytorium, a jego członkowie mówią wspólnym językiem i mają wspólne obyczaje. Miłość do ojczyzny wyrażana jest na co dzień, w zaangażowaniu się w działalność lokalnych grup, dbaniu o czystość własnego osiedla, kłatki czy opłacaniu rachunków.

1.1. CEL OGÓLNY

Rozwój społeczny.

1.2. CEL SZCZEGÓŁOWY

Kształtowanie wśród uczniów postawy patriotycznej w kontekście tożsamości narodowej oraz systemu wartości.

1.3. CEL WYCHOWAWCZY

Zapoznanie uczniów z metodą skutecznego porozumiewania się, czyli z debatą panelową.

1.4. PROPONOWANE TEMATY

- Co oznacza słowo „Polak”? Co oznacza słowo „patriotyzm”?
- Czym dla ucznia jest bycie Polakiem.
- Czym dla ucznia jest ojczyzna. O czym myśli, wypowiadając to słowo.

1.5. ZADANIA DLA UCZNIA, SAMOWYCHOWANIE

→ NORMY

- Każdy człowiek posiada subiektywne pojęcie patriotyzmu.
- Każdy obywatel powinien znać obowiązki wobec swojej ojczyzny w czasie wojny i pokoju, w czasach ubezwłasnowolnienia narodu oraz jego niezawisłości.
- Każdy Polak powinien znać fakty historyczne dotyczące odzyskania przez Polskę niepodległości.

→ ZASADY

- Uczeń ma poczucie własnej tożsamości narodowej.
- Uczeń rozumie pojęcie patriotyzmu oraz potrafi je zdefiniować.
- Zna utwory z kanonu literatury polskiej dotyczące patriotyzmu oraz potrafi dokonać ich prawidłowej interpretacji.

1.6. ZADANIA DLA RODZICÓW

→ NORMY

- Rodzina jest podstawową komórką społeczeństwa, to od jej kondycji zależy stan narodu.
- Naród jest podmiotem praw i obowiązków, współtworząc życie państwowe.
- Jedną z zasad funkcjonowania państwa jest dobro wspólne.

→ ZASADY

- Potrafię skutecznie wdrażać w określonych sytuacjach zagadnienia związane z postawą patriotyczną i podejmuję z dziećmi dyskusję na ten temat.
- Chętnie przedstawiam swoje stanowisko w sprawie bycia patriotą – Polakiem.
- Pamiętam o ważnych wydarzeniach z historii Polski.

1.7. ZADANIA DLA SZKOŁY, WYCHOWAWCY

→ NORMY

- Władza państwowa powinna służyć wszystkim obywatelom.
- Dobro człowieka powinno być zawsze na pierwszym miejscu.
- Polska jest członkiem różnych zrzeszeń międzynarodowych i współtworzy je.

→ ZASADY

- Chętnie angażuję uczniów w organizację obchodów uroczystości państwowych.
- Organizuję spotkania uczniów z politykami i samorządowcami.
- Struktury samorządowe szkoły służą wszystkim uczniom.

1.8. SPOSÓB REALIZACJI

Nauczyciel stawia uczniom następujące pytanie problemowe: Po czym można rozpoznać patriotę? Uczniowie wysuwają swoje propozycje i nawiązują dyskusję panelową. Pedagog stawia pytania pomocnicze i w ten sposób zachęca uczniów do dyskusji i stwarza warunki do otwartej rozmowy. Stara się nie oceniać pomysłów uczniów, ale z uwagą im się przysłuchuje, a jeśli trzeba naprowadza dodatkowymi pytaniami: Jak się zachowuje patriota? Co takiego potrafi? Po skończonej dyskusji, nauczyciel krótko podsumowuje ją i zapisuje na tablicy wnioski wyciągnięte przez uczniów.

1.9. OSIĄGNIĘCIA, EFEKTY

Młodzież wie czym jest patriotyzm w skali ojczyzny i patriotyzm lokalny – w klasie, w miejscowości. Uczniowie potrafią wskazać trudności wynikające z realizacji zasad, którymi powinien się kierować patriota. Uczeń chętnie dba o tradycje, zna historię swojej Ojczyzny, co świadczy o tożsamości narodowej, czyli odrębności, niepowtarzalności. Odczuwa dumę z faktu, że jest Polakiem, ale też szanuje kolegów i koleżanki z innych krajów.

1.10. ZAGROŻENIA

Uczeń nie widzi wartości w swojej Ojczyźnie. Nie zna podstawowych faktów z historii Polski i nie utożsamia się ze swoim krajem. Dlatego nie jest zdolny do zaangażowania się na rzecz swojej wspólnoty lokalnej czy narodowej. Zamiast solidarności prezentuje postawę egoizmu, a w konsekwencji będzie skłonny do wyzysku innych. Brak więzi z narodem może prowadzić do izolacji w społeczności szkolnej. Odcięcie się od swoich korzeni powoduje nieuformowanie się tożsamości młodego człowieka.

II. WYBRANA LITERATURA Z KOMENTARZEM

KAZANIA SEJMOWE

Toć są głosy i wołania ich do was: zmiłujcież się nad nimi! Miłujcie ojczyznę tę swoje i to Hieruzalem swoje, to jest Koronę tę i Rzeczposp[olitą], a mówcie tak z serca z Dawidem: „Jeśli cię zapomnię, ojczyzno miła moja i Hieruzalem moje, niech zapomnię prawice ręki swojej. Niech język mój przyschnie do ust moich, jeśli pomnieć na cię nie będę a jeśli cię na czele wszystkich pociech moich nie położę”. O, jakie zaklinanie, którym się wiązać macie, abyście nic sobie tak miłego, tak wesołego nie mieli, jako dobro Hierozolimy swojej, to jest Rzeczyposp[olitej] i ojczyzny swojej, życząc sobie onego w Psalmie błogosławieństwa: „Błogosław-ci. Bóg, abyś patrzył na dobre Jerozolimy po wszystkie dni wieku twego”.

Jako namilejszej matki swej miłować i onej czcić nie macie, która was urodziła i wychowała, nadała, wyniosła? Bóg matkę czcić rozkazał. Przeklęty, kto zasmuca matkę swoje. A która jest pierwsza i zasłużeńsza matka jako ojczyzna, od której imię macie i wszystko, co macie, od niej jest? Która gniazdem jest matek wszystkich i powinowactw wszystkich, i komorą dóbr waszych wszystkich. Jeruzalem, matka nasza – mówi Apostoł – nad wszystkie matki czci i szanowania godna.

↑ P. Skarga, *Kazania sejmowe*, oprac. K. Duda-Kaptur, Wydawnictwo Greg, Kraków 2017, s. 18.

KOMENTARZ

Piotr Skarga był jedną z najwybitniejszych postaci kultury polskiej swojej epoki. Urodził się w niezamożnej rodzinie szlacheckiej na Mazowszu. Ukończył Akademię Krakowską, a potem studiował teologię w Wiedniu i Rzymie. W 1564 roku przyjął święcenia kapłańskie i wstąpił do jezuitów. Wykładał na kolegiach jezuickich i został pierwszym rektorem akademii jezuickiej w Wilnie. Był też wytrawnym mówcą; w swoich kazaniach mistrzowsko łączył starożytną retorykę z biblijnymi przykładami. Jego kazania były płomienne, dlatego nie tylko pobudzał intelektualnie słuchaczy, ale poruszał także ich serca i odwoływał się do ich wyobraźni.

Kazanie sejmowe zawierają radykalny program polityczny, ale nie tylko. Autor piętnuje w nich szlachtę za egoizm, przywileje i brak miłości do własnej ojczyzny. Natomiast w obronę bierze najślabszych – chłopów. Choć sam jest za utrzymaniem tradycyjnego dla tej epoki podziału społeczeństwa (z nierównościami społecznymi). Autor gani współczesnych mu; wskazuje też, czym jest prawdziwy patriotyzm i co znaczy być dobrym obywatelem.

Warto na początku lekcji na temat patriotyzmu zorganizować bank wolnych myśli na ten temat, co uczniowie rozumieją pod tym pojęciem. Wszystkie spostrzeżenia zapisujemy na tablicy. Lektura wybranego fragmentu i dalsza praca powinny zweryfikować te pierwsze wnioski. Lekcja powinna doprowadzić uczniów do przekonania, co znaczy patriotyzm dzisiaj. To miłość do ojczyzny wyrażana na co dzień, choćby poprzez dbanie o czystość własnej klatki, osiedla czy opłacanie rachunków, angażowanie się w działalność lokalnych grup.

III. NAUCZANIE

3.1. SUGESTIE FILOZOFICZNE

Od niepamiętnych czasów ludzie żyli w grupach i ta tendencja przetrwała do dzisiejszego dnia. Wychowujemy się w pewnej zbiorowości, przede wszystkim rodzinnej. To rodzina jest podstawową komórką społeczną, z której tworzy się zorganizowana wspólnota narodowa. Naród zamieszkuje pewne terytorium, a jego członkowie mówią wspólnym językiem i mają wspólne obyczaje. Tak jak nikt nie wybiera w jakiej rodzinie przychodzi na świat, tak też nie wybieramy narodu, do którego przynależymy.

„Wspólna historia i pamięć zbiorowa wspólnoty czyni z terytorium ojczyzną. Ojczyzna nie jest ani tworem geograficznym, ani tworem kulturowym.

Jest jak dom rodzinny, który ma składową materialną (domostwo) i składową niematerialną (codzienne kontakty, wspólne zwyczaje)”¹.

Patriotyzm (łac. *patria* – ojczyzna) oznacza po prostu miłość ojczyzny. Dość często „patriotyzm przeciwstawiany jest postawom ksenofobicznym, nacjonalistycznym i szowinistycznym. W tym sensie patriota to ktoś przywiązany do ojczyzny i solidarny ze swoim narodem, ale jednocześnie nieodczuwający wrogości wobec innych narodów, nieczujący chęci ich poniżenia ani tym bardziej zniszczenia, ktoś, kto nie zamienia dumy narodowej w megalomanię”².

3.2. SUGESTIE DYDAKTYCZNE I PEDAGOGICZNE

Wychowanie patriotyczne niezwykle mocno jest powiązane z podstawowymi procesami życia społecznego, choć zdecydowanie najważniejszy aspekt jest związany z historycznymi odniesieniami. „Proces kształtowania się świadomości narodowej, identyfikacji z ojczyzną, przeszedł bardzo długą ewolucję. W miarę postępu kultury pierwotna treść uczuć patriotycznych ulegała ciągłemu wzbogacaniu i przekształcaniu. Sama zaś patriotyczna działalność wy-

1 J. Stanisławek, *Patriotyzm*, „Edukacja Filozoficzna” 2018, nr 66, s. 53.

2 M. Goetz, *Patriotyzm z pokolenia na pokolenie*, „Trendy” 2016, nr 2-3, s. 9-10.

chowawcza zawierała w sobie – w skoncentrowanej postaci fundamentalne treści historii. Obok uwarunkowań historycznych należy też podkreślić czynniki aksjologiczne i psychologiczne. Każdy z nas bowiem rozwija się z jednej strony – przez realizację przyjętego systemu wartości, z drugiej zaś – przez uczestnictwo w życiu społecznym”³.

Wychowanie patriotyczne powinno dotyczyć trzech płaszczyzn, które wzajemnie się uzupełniają: historii wychowania, aksjologii i teorii wychowania. Dla poprawnego rozumienia patriotyzmu w wychowaniu istotne jest również zapoznanie się z podstawowymi pojęciami, a są to: naród, ojczyzna, kultura, patriotyzm.

3.3. SUGESTIE PSYCHOLOGICZNE

Patriotyzm jest złożonym zjawiskiem, dlatego podlega badaniom różnych dziedzin naukowych, również znajduje się w obszarze zainteresowania psychologii. Zdaniem Bogdana Wojciszke, patriotyzm to przywiązanie i pozytywny stosunek do własnego narodu. Patriotyzm wiąże się także z odczuwaniem przynależności i jest jednym z rodzajów tożsamości społecznej⁴.

„Psychologiczne potrzeby bezpieczeństwa i chęci powiązania z innymi, stojące za patriotyczną żarliwością, są uniwersalne. Pragnienia te, jak każde inne, można zaspokajać w różny sposób. M. J. Bader uważa, że patriotyzm nie jest sam w sobie zły czy dobry. Wszystko zależy od tego, jak będzie wykorzystany i realizowany. W przypadku patriotyzmu, ogromny udział mają intensywne emocje, związane z ludzkimi potrzebami. [...] . Istotne jest więc branie pod uwagę właśnie czynnika psychologicznego uwzględniającego emocje w próbach zrozumienia tego zjawiska”⁵.

3 L. Zarzecki, *Teoretyczne podstawy wychowania. Teoria i praktyka w zarysie*, wydaw. Karkonoska Państwowa Szkoła Wyższa, Jelenia Góra 2012, s. 120-121.

4 Por. A. Rybicka, *Psychologiczne oblicza patriotyzmu*, „Refleksje” 2018, nr 17, s. 121.

5 Tamże, s. 129.

IV. NAUCZANIE RELIGIJNE

4.1. TEOLOG

„Otóż Ojczyzna jest to kraj, którego czuję się częścią. Jestem częścią tego kraju moim duchem i ciałem, językiem i kulturą, wspomnieniami i środowiskiem życiowym, zakorzeniem i ideałami. Jest to kraj, z którym czuję się związany najgłębiej – zazwyczaj dlatego, że tu się urodziłem i mieszkam, i dlatego, że tutaj czuję się najbardziej u siebie. Języka tego kraju właściwie się nie uczyłem, bo wyssałem go z mlekiem matki. Z jego historii i kultury czerpię najwięcej moich soków duchowych. W tym kraju zazwyczaj znajdują się groby moich przodków, a ja sam chciałbym się przyczynić do tego, żeby również następne pokolenia żyły tu w pokoju i czuły się tutaj naprawdę u siebie”⁶.

4.2. NAUCZANIE PAPIESKIE

” Patriotyzm oznacza umiłowanie tego, co ojczyste: umiłowanie historii, tradycji, języka czy samego krajobrazu ojczystego. Jest to miłość, która obejmuje również dzieła rodaków i owoce ich geniuszu. Próbą dla tego umiłowania staje się każde zagrożenie tego dobra, jakim jest ojczyzna. Nasze dzieje uczą, że Polacy byli zawsze zdolni do wielkich ofiar dla zachowania tego dobra albo też dla jego odzyskania.

↑ Jan Paweł II, *Pamięć i tożsamość*, wydaw. Znak, Kraków 2005, s. 71-72.

” Będąc darem, który wszyscy otrzymali, miłość w prawdzie stanowi siłę tworzącą wspólnotę, jednoczy ludzi ponad barierami i granicami. Wspólnota ludzi może być ustanowiona przez nas samych, ale nigdy o własnych siłach nie stanie się wspólnotą w pełni braterską ani nie wzniesie się ponad granice, czyli nie stanie się wspólnotą naprawdę uniwersalną: jedność rodzaju ludzkiego, komunie braterską ponad wszelkimi podziałami rodzi powołanie przez słowo Boga – Miłości. Podejmując tę decydującą kwestię, musimy z jednej strony wyjaśnić, że logika daru nie wyklucza sprawiedliwości ani też jej nie zastępuje później i z zewnątrz, a z drugiej, że w rozwoju ekonomicznym, społecznym i politycznym, który chce być autentycznie ludzki, musi być uwzględniona *zasada darmości* jako wyraz braterstwa.

↑ CV 34.

6 J. Salij, *Patriotyzm dzisiaj* [online], 11.11.2017, „Teologia Polityczna”, <https://teologiapolityczna.pl/patriotyzm-dzisiaj-2> [dostęp: 31.07.2022].

” Aby ożywić zdrową relację między miłością do ojczyzny a współudziałem z otwartym sercem w całej ludzkości, należy przypomnieć, że społeczeństwo światowe nie jest sumą różnych krajów, lecz raczej istniejącą między nimi komunią i wzajemnym włączeniem, uprzednim względem pojawienia się jakiegokolwiek grupy partykularnej. To właśnie w to powiązanie powszechnej jedności włącza się każda ludzka grupa i w niej odnajduje swe piękno. Zatem każda osoba rodząca się w określonym kontekście wie, że należy do większej rodziny, bez której nie jest możliwe pełne zrozumienie siebie.

↑ FT 149.

4.3. PISMO ŚWIĘTE

” Sługa pewnego setnika, szczególnie przez niego ceniony, chorował i bliski był śmierci. Skoro setnik posłyszał o Jezusie, wysłał do Niego starszyznę żydowską z prośbą, żeby przyszedł i uzdrowił mu sługę. Ci zjawili się u Jezusa i prosili Go usilnie: «Godzien jest, żebyś mu to wyświadczył – mówili – miłuje bowiem nasz naród i sam zbudował nam synagogę».

↑ Łk 7,2-5.

” Nie ma już różnicy między Żydem a Grekiem. Jeden jest bowiem Pan wszystkich. On to rozdziela swe bogactwa wszystkim, którzy Go wzywają.

↑ Rz 10,12.

4.4. KATECHIZM KOŚCIOŁA KATOLICKIEGO

” Obywatele mają obowiązek przyczyniać się wraz z władzami cywilnymi do dobra społeczeństwa w duchu prawdy, sprawiedliwości, solidarności i wolności. Miłość ojczyzny i służba dla niej wynikają z obowiązku wdzięczności i porządku miłości. Podporządkowanie prawowitej władzy i służba na rzecz dobra wspólnego wymagają od obywateli wypełniania ich zadań w życiu wspólnoty politycznej.

↑ KKK 2239; por. 2310.

V. LITERATURA

Benedykt XVI, *Encyklika «Caritas in veritate». O integralnym rozwoju ludzkim w miłości i prawdzie*, Wydawnictwo M, Kraków 2009.

Etyka a patriotyzm, red. nauk. A.J. Mickiewicz, R. Strzelecki, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2019.

Franciszek, *Encyklika Fratelli tutti. O braterstwie i przyjaźni społecznej*, Wydawnictwo M, Kraków 2020.

- Goetz M., *Patriotyzm z pokolenia na pokolenie*, „Trendy” 2016, nr 2–3, s. 8–11.
- Jan Paweł II, *Pamięć i tożsamość*, wydaw. Znak, Kraków 2005.
- Opiela M.L., *Wychowanie do patriotyzmu*, „Ateneum Kapłańskie” 2018, t. 170, z. 3, s. 486–495.
- Rybicka A., *Psychologiczne oblicza patriotyzmu*, „Refleksje” 2018, nr 17, s. 119–131.
- Salij J., *Patriotyzm dzisiaj* [online], 11.11.2017, „Teologia Polityczna”, <https://teologiapolityczna.pl/patriotyzm-dzisiaj-2> [dostęp: 31.07.2022].
- Salij J., *Patriotyzm dzisiaj*, wydaw. W drodze, Poznań 2005.
- Schreiner J., Kampling R., *Bliźni-obcy-nieprzyjaciel. Z perspektywy Starego i Nowego Testamentu*, tłum. J. Zychowicz, Wydawnictwo WAM, Kraków 2004.
- Skarga P., *Kazania sejmowe*, oprac. K. Duda-Kaptur, Wydawnictwo Greg, Kraków 2017.
- Stanisławek J., *Patriotyzm*, „Edukacja Filozoficzna” 2018, nr 66, s. 51–63.
- Struzik Z., *Obrona wolności narodu Księdza kardynała Stefana Wyszyńskiego Prymasa Polski w 100. rocznicę odzyskania niepodległości 1918–2018*, wydaw. IPJPII, Warszawa 2018.
- Struzik Z., *Zeszyt o Bożej Opatrzności nr 11. Macierzyństwo wyrazem miłości Ojczyzny w nauczaniu papieskim*, wydaw. IPJPII, Warszawa 2019.
- Sułek A., *Psychospołeczne uwarunkowania patriotyzmu i nacjonalizmu*, Wydawnictwo Naukowe UPJPII, Kraków 2012.
- Szczurkowska J., *Ja patriota. Psychologia patriotyzmu*, wydaw. Difin, Warszawa 2016.
- Tumolska H., *Mity polskiego patriotyzmu w psychologii zbiorowej. (Perspektywa historyczna i współczesna)*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Bezpieczeństwa, Kalisz–Poznań 2016.
- Zarzecki L., *Teoretyczne podstawy wychowania. Teoria i praktyka w zarysie*, wydaw. Karkonoska Państwowa Szkoła Wyższa, Jelenia Góra 2012.
- Żuk G., *Edukacja aksjologiczna. Zarys problematyki*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2016.